

Белецька І. В. Сучасна соціокультурна ситуація у сфері дозвілля молоді

У статті аналізується соціокультурна ситуація у сфері дозвілля молоді, що дозволяє розглянути підстави трансформації дозвіллевого простору молоді. Це дає можливість враховувати об'єктивні передумови його формування і прогнозувати наслідку. Такий підхід дозволить не тільки зрозуміти причини, що відбуваються у сфері дозвілля молоді, але і пояснити обумовленість ними інших трансформацій.

Ключові слова: соціально-культурне середовище, соціокультурна ситуація, дозвілля, молодь, мережа Інтернет.

Белецкая И. В. Современная социокультурная ситуация в сфере досуга молодежи

В статье анализируется социокультурная ситуация в сфере досуга молодежи, которая позволяет рассмотреть основания трансформации досугового пространства молодежи. Это дает возможность учитывать объективные предпосылки его формирования и прогнозировать последствия. Такой подход позволит не только понять причины происходящих в сфере досуга молодежи изменений, но и объяснить обусловленность ими других трансформаций.

Ключевые слова: социально-культурная среда, социокультурная ситуация, досуг, молодежь, сеть Интернет.

Beletskaya I. V. Modern sotsiokul'turnaya situation in the field of leisure of young people

In the article a sotsiokul'turnaya situation is analysed in the field of leisure of young people which allows to consider the grounds of transformation of dosugovogo space of young people. It enables to take into account objective pre-conditions of his forming and forecast consequences. Such approach will allow not only to understand reasons of what is going on in the field of leisure of young people changes but also explain a conditionality by them other transformations.

Key words: sotsial'no-kul'turnaya environment, sotsiokul'turnaya situation, leisure, young people, a network is the Internet.

УДК 37.018.1

Гаміна Т. С., Гончар О. Ю.

**АВТОРИТЕТ ТА АВТОРИТАРНІСТЬ БАТЬКІВ
У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ**

Сімейне виховання багато в чому визначається тим, як відносяться батьки до цієї діяльності: байдуже, відповідально, легковажно. Найбільш

сприятливі умови виховання пов'язані з громадянською позицією батьків: наскільки вони усвідомлюють відповідальність за виховання дітей як найважливішого соціального обов'язку члена суспільства.

А. Макаренко в „Книзі для батьків” розвинув думку про те, що виховання дитини в сім'ї – це не тільки особиста справа батьків, але процес, що має безпосередній вихід на суспільство: погано виховані діти – це горе і для сім'ї, і для країни в цілому. А все, що пов'язано з виправленням, реабілітацією, перевихованням, компенсацією людини, завжди складніше в педагогічному і дорожче в матеріальному відношенні, чим забезпечення умов для нормального розвитку дітей в сім'ї.

Усі наші проблеми родом з дитинства, говорять психологи. Невпевненість в собі, конфлікти на роботі, невдале особисте життя і навіть підвищена тривожність за своїх дітей – весь цей спадок, одержаний від батьків. Багато установок, виданих нам в дитинстві, визначають особливості поведінки людини вже в дорослих життєвих ситуаціях.

Сім'я – складна система взаємин між батьками, дітьми, іншими родичами. У сукупності ці відносини складають мікроклімат сім'ї, який безпосередньо впливає на емоційне самопочуття всіх її членів, через призму якого сприймається цілий світ, і своє місце в ньому. Важливою умовою успішного виховання дітей є авторитет батьків.

Демократизація суспільного життя спричинила за собою критику авторитарної концепції виховання, яка передбачає підпорядкування дітей волі педагога, батьків.

Авторитет (від лат. – влада) – вплив будь-якої особи, заснований на знаннях, етичних достоїнствах, життєвому досвіді. Іноді авторитет визначають як відносини, в яких одна особа домінує над іншою, що потребує опори. Авторитет батьків в широкому сенсі – це вплив батьків на своїх дітей, у вузькому – один з видів здійснення влади, дія старших на молодших членів сім'ї [4]. Можна сказати, що авторитет ця духовний вплив батьків на формування свідомості і поведінки дітей, яка заснована на шанобливо-довірчих відносинах дитини до думки батька або матері. Перевага батьків, які авторитетні для дитини, визначається їх зрілістю, а не насильством, не придушенням особи. Бути авторитетним батьком – означає приваблювати дитину силою і чарівливістю своєї особи, керувати і допомагати там, де це необхідно. Прийняти таке домінування батьків означає для дитини не стільки підпорядкування, скільки довіра, отримання захисту. Відчуття життєвої упевненості – одна з потреб психіки дитини, тому їй необхідно знайти опору, підтримку в особі дорослого, перш за все батьків.

А. Макаренко писав, що для дитини перших років життя „...самий сенс авторитету в тому і полягає, що він не вимагає ніяких доказів, що він приймається як безперечна гідність старшого, як його сила і цінність, видима, так би мовити, простим дитячим оком” [2].

Потреба в авторитеті і батька, і матері властива дітям всіх віків. Його значущість зростає для підлітків, старших дітей, які, хоч і критично відносяться до батьків, проте, при рішенні життєво важливих проблем орієнтуються на думку матері і батька.

Для маленької дитини кожен дорослий є природним авторитетом, оскільки в дитячих очах він – втілення сили, могутності, умілості. У перші роки життя він дає дитині дуже багато: допомагає орієнтуватися в несподіванках цього світу, дозволяє „вбирати” батьківські манери поведінки, смаки і погляди, цінності, моральні норми, підтримувати режим дня. Це створює у деяких батьків ілюзію, що можна не докладати особливих зусиль для підтримки свого авторитету. Таких поглядів дотримуються в першу чергу в сім'ях, де виховання будується на опіці, диктаті.

Диктат характеризується тим, що насамперед ставляться вимоги, правила, які батьки „вводять” в життя дитини за допомогою наказу, насильства, погроз і інших жорстких заходів. Диктат не вимагає особливого аргументування: ламається воля дитини, на кореню „в'яне” стимул до самостійності, ініціативи, топчеться особиста довіра. „Плоди” такого виховання – страх, лицемірство, прояви грубості, можливі відхилення в здоров'ї. Природно, що батьки не прагнуть до таких результатів. Можливо, вони вдаються до підвищеної вимогливості і збиток у такому разі, нанесений розвитку особи, заповнити неможливо.

До максимуму вимогливості у вихованні свого часу закликав А. Макаренко, але обов'язково за умови, що вона поєднуватиметься з максимумом пошани і довіри до дитини. Вимогливість без поєднання з довірою і пошаною до дитини обертається грубим тиском, примушенням.

Опіка на перший погляд прямо протилежна диктату: звільнити дитину від труднощів, позбавити від „зайвих” вимог. Але по суті диктат батьків і опіка – явища одного порядку, розрізняються вони формою, а не по суті.

Мирне існування на основі невтручання – достатньо поширена тактика в сучасних сім'ях, де молоді, часто освічені батьки, дотримуються принципу: діти повинні рости самостійними, незалежними, розкутими, вільними. Звідси – мінімум вимог, правил, норм поведінки. Виразніше курс на незалежність двох світів – батьків і дітей – спостерігаються в сім'ях, де дорослі зайняті своїми проблемами, у тому числі і кар'єрними, де батьки „бережуть” свій спокій, займають позицію невтручання, віддаючи перевагу комфортному і такому, що не вимагає душевних витрат співіснування. Результат такого виховання – відчуження батьків і дітей, емоційна автономія.

Поступово „співвідношення сил” змінюється. Наступає критичний момент, коли авторитет батьків перестає триматися на перевагах віку. Саме в цей час батьки опиняються перед драматичним вибором між заслуженим авторитетом і авторитарністю. Тим часом дитина-

дошкільник вже здатна відрізнити авторитет, заснований лише на фізичній перевазі (старше, сильніше), від авторитету, що виріс з прихильності і пошани.

Любов, увага до дитини, турбота про нього – перша „цеглинка” батьківського авторитету. Але дослідження показують, що у 50% випадків відсутність інтересу батьків до повсякденним дитячим проблемам розцінюється дитиною як відсутність любові до них з боку батьків [3]. Учені одностайні у визначенні батьківської любові: вона – джерело і гарантія емоційного благополуччя людини, підтримка тілесного і душевного здоров'я. Розумна любов характеризується сприйняттям дитини, поєднанням позитивного емоційного відношення до неї з розумними вимогами і кооперацією у взаємодії. Авторитет міцнітиме в очах дитини у міру того, як він „відкриє” в батьках їх високі етичні якості, культуру, ерудицію, інтелектуальну розвиненість, умілість і багато інших хороших якостей. Відповідальні батьки думають про свій авторитет, прагнуть його підтримувати, укріплювати, в усякому разі не руйнують негідною поведінкою.

Спеціальних „методів” створення батьківського авторитету в сім'ї немає, він є результатом:

- природного постійного образу життєдіяльності матері і батька і залежить від прагнень, відчуттів, звичок, мотивів поведінки і діяльності батьків;
- характеру взаємин між матір'ю і батьком;
- правильних відносин і спілкування батьків з дітьми;
- відповідальності батьків за виховання дітей.

У сім'ї важливо підтримувати авторитет один одного, пам'ятаючи при цьому, що завоювати його важко, а безповоротно втратити легко, особливо в дрібних повсякденних сутичках, суперечках, сварках. Часто подружжя, не замислюючись про наслідки, з приводу і без приводу у присутності дітей висміюють, ображають і принижують гідність один одного. Особливо часто це робиться по відношенню до батька, авторитет якого тривалий час тримався в основному за допомогою того, що батько забезпечував сім'ю матеріально, створював її добробут.

Сьогодні авторитет батька в багатьох сім'ях знизився з різних причин [1]:

- зайнятість батька трудовою діяльністю;
- невміння правильно будувати спілкування з дітьми, співробітничати в ігровій, дозвілєвій і учбовій діяльності;
- низька педагогічна культура;
- зниження відповідальності за виховання дітей.

Соціологічні дослідження показують, що багато дітей-школярів ставлять роль батька на третє, четверте місце при рішенні таких питань, як „З кого б ти хотів брати приклад?”, „Кому б довірив таємницю?”.

Мати, брати, дідусі, бабусі, однолітки часто оцінюються як авторитети вищі, ніж батько.

Традиційна точка зору приписує батькові в першу чергу дисциплінуючий вплив. Багато хто вважає, що в основі розвитку моральності дитини лежить страх батьківського покарання. Наукові дослідження виявили зворотній зв'язок між суворістю батька і моральністю сина: у надмірно суворих батьків сини інколи позбавлені здібності до співчуття, агресивні, а іноді асоціальні. Все це пов'язано з приниженням дитини, утиском його гідності, не дає добрих результатів. Треба пам'ятати, що заборони батька діють тільки на тлі батьківського авторитету.

Дослідження показують, що хлопчики особливо чутливі до падіння престижу батька в сім'ї; В умовах „матріархату” вони засвоюють образ чоловіка як „зайвої істоти” і переносять цей образ на самих себе. Як правило, хлопчик переживає до „другорядного батька” почуття любові і жалості, а приниження батька сприймає як своє власне. Часто, відкинувши образ батька, дитина шукатиме інші чоловічі ідеали, і невідомо, куди заведуть його ці пошуки. Дівчатка дещо менше ранимі в цьому відношенні. Вони здатні орієнтуватися навіть на такого батька, який втратив положення голови сім'ї, якщо він ласкавий і добрий з ними.

Авторитет батька у сім'ї багато в чому залежить від позиції матері, „тактика” якої при створенні і зміцненні його авторитету для дітей включає:

- відношення до чоловіка як до улюбленої і поважаної людини;
- відношення до чоловіка як до голови сім'ї і вихователя дітей;
- підтримка його поглядів, думок і порад в складних екстремальних або конфліктних ситуаціях.

Суспільство вимогливо до батьківської ролі – починаючи з дитсадка, школи. Батьки чують часто: „Вживіть заходи, ваш син погано вчиться”, „Ви повинні вплинути, на вашу дитину скаржаться вчителі”. Батьки повинні все уміти, бути компетентними і авторитетними. Як цьому навчитися? Чи завжди неслухняність дітей говорить про те, що у батьків немає авторитету? Чи завжди добре слухняність?

Звичайно, більшості батьків хочеться, щоб їх дитина була слухняною. Але просто слухняність – це тільки виконання доручень, проходження чужим вказівкам та порадам. І дитина у такому разі може вирости слухняною, але безвідповідальною, безініціативною, нетворчою, несамостійною, яка не буде вміти активно діяти в складних життєвих ситуаціях. У майбутньому він легко підкорятиметься будь-якій сильній особі, піддасться будь-якому впливу. Очевидно, одна слухняність відрізняється від іншої слухняності дитини. А залежить „якість” слухняності від того, якими методами батьки його добиваються – авторитарними або демократичними.

Найважливіший момент для кожного батька – залишатися в контексті ситуації, сприймаючи і оцінюючи її не тільки з „своїх

дзвіниці”, але і з погляду дитини. З дитиною не варто боротися, витрачаючи масу сил і часу на подолання її опору. Краще дитину зрозуміти і, поважаючи її думку, знайти нове рішення для даної (конкретної) ситуації. Особливе це стосується тих ситуацій, в яких поведінка дитини вже стає прогнозованою для батьків – в ситуаціях, що вже мали місце раніше, а значить, в них поведінка батьків і поведінка дитини вже знаходять ознаки системності (повторюваності). Сприйняття своєї дитини таким, який він є, не має на увазі, що вчинки дитини і його особа це одне і те ж. Таке відношення, що супроводжується яскравою, доказовою для дитини поведінкою батьків – це і є дійсна батьківська любов.

Отже, авторитет – це любов і пошана. Але не тільки. Словник визначає „авторитет” як вплив кого-небудь, засноване на знаннях, етичних достоїнствах, життєвому досвіді. Важлива особливість: авторитетна особа здатна направляти думки, відчуття і вчинки інших, не вдаючись до примушення, а інші готові слідувати цим вказівкам і порадам. Авторитет не вимагає ніяких доказів і приймається як очевидна перевага.

Проте, окрім справжнього авторитету існує і його численні „підробки”. Багато хто з педагогів (зокрема А. Макаренко) виділяє декілька різновидів „помилкового авторитету”:

- авторитет придушення (найстрашніший вид), що виражається в припиненні вільної волі дитини, у тому числі і за допомогою фізичних покарань, унаслідок чого людина часто зростає боязкою або жорстокою (цей „псевдоавторитет” більше властивий батькам);

- авторитет педантизму, коли батьки упевнені, що кожне їх слово - непорушний закон, при цьому вони поводяться дуже стримано і більше всього на світі бояться визнати свою помилку;

- авторитет доброти, коли батьки панічно бояться конфліктів і йдуть на все, щоб їх уникнути, чому стають жертвами маніпулювання з боку власних дітей;

- авторитет підкupu, коли любов і поведінка дітей купується; будь то подарунки, якісь інші блага або безпосередньо гроші, які батько пропонує своїй дитині, щоб той проявив свої кращі якості, позбавляє дитину головного – внутрішньої мотивації на здійснення даної дії. Дуже швидко зорієнтувавшись, „апетит” дитини почне рости. Мало того, він цілком виправдано почне вимагати платню за свою слухняність наперед;

- авторитет відстані, коли батьки упевнені, що діти краще за себе ведуть і слухаються, якщо з ними рідше спілкуватися, триматися, як начальник з підлеглими.

Найпоширеніший різновид „помилкового” авторитету – авторитарність. У чому її відмінність від справжнього авторитету? Якщо останній заснований на визнанні і пошані точки зору і особових якостей його носія (компетентності, справедливості), то авторитарним називають

людину, яка добивається від інших підпорядкування, використовуючи при цьому силу, тиск, прагнення до влади.

Небажання і невміння батьків розібратися в природі дитинства призводить до того, що у вихованні своїх дітей вони культивують вседозволеність, потурають капризам, сприяють зародженню у дітей безвілля. Спілкуючись з дітьми батьки зриваються на озлоблений крик, застосовують фізичні покарання, часто проявляють невинуватну строгість, підозрілість по відношенню до поведінки і вчинків дітей, не роблять знижки на їх вік, індивідуальні відмінності.

Коли батьки бездумно підкоряються дитині, якщо ущемляють себе в своїх людських і батьківських правах, то тоді у дуже „м'яких” батьків зростають настирливі, розпещені діти і це тому, що вони соромилися або боялися наполягати на своїх вимогах, або тому, що несвідомо заохочували дитячий деспотизм. Кращий метод виховання, по Споку – „метод терпіння”, що означає не „вседозволеність”, а батьківське вміння чекати. Якщо дитина не реагує на заохочення, то покарання тільки погіршить справу, тому треба почекати, уникаючи роздратування та відчаю, дозволити дитині проявити свою незалежність й самостійність. І тільки після цього, у зручний момент повернутися до своїх вимог. Треба пам'ятати, що батьки несуть відповідальність не тільки за свої вчинки, але і за ті негативні результати, які трапилися у вихованні дітей як би окрім волі батька.

Система авторитарного виховання застосовувалася ще в давнину. Авторитарне виховання – це концепція, що передбачає підпорядкування вихованця волі вихователя. Пригнічуючи ініціативу і самостійність, вихователь перешкоджає розвитку активності дитини, його індивідуальності, що веде до конфронтації між вчителем і учнем.

Авторитарність небезпечна тим, що саме „дякуючи” їй з'являються так звані важкі і проблемні діти, діти з комплексами: неправильне поводження отруює психіку дитини. Вибір на користь диктату згодом може привести до таких ситуацій:

- зовні картина неначе благополучна – дитина слухняна. Але при цьому він боїться проявити ініціативу, несамостійний, замкнутий, погано вчиться, схильний до неврозів;
- навпаки, дитина щосили не слухається, щоб привернути до себе хоч якусь увагу.

Сьогодні жорстке виховання, що вважалося традиційним і єдино вірним впродовж століть, морально застаріло. На зміну принципам підпорядкування і обов'язку прийшла любов і розуміння того, що дитина – особа.

Перший крок, який повинні зробити батьки – це усвідомлення, що дитина – така ж людина, як і ви, тільки маленький, він теж може помилитися або потрапити в біду. Другий крок – розуміння того, що примусові заходи все одно не приведуть до позитивного результату. Третій крок – знайти альтернативу авторитарним методам дії. Але іноді

не перешкодить „натиснути” авторитетом – діти потребують чіткої позиції дорослого, особливо в ситуаціях важливих і серйозних, і лише поряд з авторитетним батьком вони відчують себе в безпеці.

Справжній авторитет заснований на знаннях і допомозі. Це означає, що батьки багато знають і уміють, але не „тиснуть” своїми знаннями на дитину, готові до відкритого діалогу. Завжди готові допомогти, але не пригнічують самостійність дитини, дозволяючи йому вчитися на власних помилках. Уміють суміщати любов і вимогливість. Вони зберігають авторитет, якщо залишаються зразком сили і досвідченості. Але не сили наказу, а духовної, особистісної сили і тієї досвідченості, яка полягає не в механічному запасі знань, а в мудрості поведінки.

Щоб зберегти авторитет, батьки повинні бути щирими у відносинах з дитиною, правдивими в словах і відчуттях; виконувати обіцянки, не боятися визнавати свої помилки, виховувати на власному прикладі (причому вимогливість до себе повинна бути вище вимогливості до дитини – це основа батьківського авторитету); вірити в свою дитину і поважати її, обговорювати з нею різні проблеми, прислухатися до її думки; підтримувати емоційний контакт, дотримуючи рівновагу любові і строгості. І головне – весь час вчитися у своєї дитини, адже виховання – процес двосторонній.

Література

1. Горбатенкова Л. М. Отец и семья / Л. М. Горбатенкова. – М. : Просвещение, 1980. – 128 с. **2. Макаренко А. С.** Лекції про виховання дітей / А. С. Макаренко // Пед.соч. – М. : 1984. – 218 с. **3. Моховская О. И.** О чем говорит с ребенком? Инструкция по выживанию для современных родителей / О. И. Моховская. – М. : АСТ : Астрель; Владимир : ВКТ. – 2008 – 286 с. **4. Семейное** воспитание : Краткий словарь / Сост. И. В. Гребенников, Л. В. Ковинько. – М. : Политиздат, 1990 – 175 с. **5. Спиваковская А. С.** Как быть родителями / А. С. Спиваковская. – М. : Педагогика, 1986. – 198 с. **6. Чечет В. В.** Педагогика семейного воспитания: Учебн. пособие / В. В. Чечет. – Мозыр : ТОВ ИД „Белый ветер”, 2003. – 320 с.

Гаміна Т. С., Гончар О. Ю. Авторитет та авторитарність батьків у вихованні дітей

У статті розкривається зміст понять авторитет та авторитарність, акцентується увага на тому, що основою позитивного виховання є авторитет батьків, який робить дітей успішними, здатними впоратися з будь-якими життєвими труднощами.

Ключові слова: авторитет, авторитарність, “помилковий” авторитет, опіка, диктат.

Гамина Т. С., Гончар А. Ю. Авторитет и авторитарность родителей в воспитании детей

В статье раскрывается содержание понятий авторитет и авторитарность, акцентируется внимание на том, что в основе позитивного воспитания лежит авторитет родителей, который делает детей успешными, способными справляться с любыми жизненными трудностями.

Ключевые слова: авторитет, авторитарность, “ложный” авторитет, опека, диктат.

Gamina T. S., Gonchar A. U. Authority and authoritarianness of parents in education of children.

In the article maintenance of concepts opens up authority and authoritarianness, attention is accented on that positive education authority of parents, which does children successful, able to get along at any vital difficulties, underlaid.

Key words: authority, authoritarianness, “false” authority, guardianship, dictate.

УДК 316.61: 37.018.32

Доннік М. С.

**ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МЕШКАНЦІВ
КІРОВОГРАДСЬКОГО МІСЬКОГО СОЦІАЛЬНОГО
ГУРТОЖИТКУ**

Динаміка постійного зростання кількості біологічних та соціальних сиріт України детермінує діяльність держави щодо подолання наслідків сімейного неблагополуччя. В рамках державних завдань соціальної політики передбачається створення мережі спеціалізованих закладів та формувань державного утримання молоді, покликаних надати клієнтам “групи ризику”, а також особам, що опинилися в складних життєвих обставинах, необхідні соціальні послуги. До мережі спеціалізованих закладів та формувань державного утримання молоді, крім центрів соціально-психологічної допомоги, належать соціальні гуртожитки, діяльність яких спрямована на створення необхідних умов для успішного самостійного життя дітей-сиріт та молоді, позбавленої батьківського піклування. Постійне зростання кількості соціальних гуртожитків України актуалізує в собі дослідження сутності їх діяльності та особливостей соціалізації його вихованців.

Особливостям процесу соціалізації в свій час приділяли увагу представники філософських (Т. Сахарова, В. Скакун, І. Фролов, Теяр де Шарден, та ін.), соціологічних (В. Андрущенко, М. Горлач,